

Documents d'anàlisi

Immigració i reagrupament familiar:
característiques demogràfiques i socials
dels sol·licitants de reagrupament a la ciutat
de Barcelona

Jornades “Els reptes del reagrupament familiar en l'àmbit local”
Barcelona, 9 d'octubre de 2008.

Direcció:

Ramón Sanahuja i Glòria Rendón
(Direcció d'immigració, Ajuntament de Barcelona)

Anàlisi de les dades i redacció:

D-CAS (Sarai Samper i Raquel Moreno, www.d-cas.net)

Realització del Panel 'La població immigrant a Barcelona':

GESOP (Dir. Àngels Pont)

Índex

1. INTRODUCCIÓ	04
2. DEMOGRAFIA DELS REAGRUPAMENTS	04
3. CARACTERÍSTIQUES SOCIALS DELS REAGRUPANTS	13
4. ALTRES ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE	18
6. CONCLUSIONS FINALS	18

1. Introducció

El reagrupament familiar ha assolit una rellevància creixent en la gestió municipal de la immigració: no només perquè des del 2005 els consistoris tenen la competència de tramitar els informes de disponibilitat d'habitatge que possibiliten el reagrupament, sinó sobretot pel notable augment que han experimentant aquest tipus de sol·licituds en els darrers anys i que denoten el pas cap a una nova fase d'assentament de la població estrangera.

Aquest document vol aprofundir en les pautes de reagrupament familiar que hi ha actualment a la ciutat de Barcelona. A partir de dues fonts de dades fonamentals —els informes de disponibilitat d'habitatge gestionats per la Direcció d'immigració i l'estudi Panel que es fa anualment sobre la població estrangera a Barcelona promoguda per la Direcció—, abordem en primer lloc les característiques demogràfiques dels sol·licitants de reagrupament per endinsar-nos després en els aspectes socials clau que expliquen les diferents predisposicions al reagrupament dels immigrants en funció del seu projecte migratori. L'anàlisi estadística aplicada ha permès arribar a un model basat en tres variables amb un alt valor explicatiu de la voluntat de reagrupament.

2. Demografia dels reagrupaments

Des de principis del 2005 i arran de l'entrada en vigor del reglament de l'actual Llei d'estrangeria, la Direcció del d'immigració de l'Ajuntament de Barcelona passa a ser l'encarregada de gestionar els informes de disponibilitat d'habitatge per als reagrupaments familiars dels estrangers empadronats a la ciutat. Des del 2005 fins a finals del 2007, el servei havia rebut un total de 17.161 sol·licituds, dels quals havia resolt 15.742, amb un volum creixent any rere any. D'aquest volum total, 13.517, varen obtenir un resultat favorable —és a dir, l'habitatge es considera adient per aprovar un procés de reagrupament. Són aquestes sol·licituds les que es passen a la Delegació de Govern, que prossegueix la gestió dels expedients amb la recopilació, entre d'altres, de documentació addicional relativa a la disponibilitat de mitjans de vida suficients i la comprovació dels vincles econòmics i parentius amb els familiars que s'han de reagrupar. Les sol·licituds aprovades per la Delegació ⁽¹⁾ són finalment enviades als consolats dels països d'origen, que són els que fan les comprovacions ulteriors i donen, si s'escau, el vistiplau definitiu.

L'evolució de les sol·licituds d'informes des del 2005 fins enguany mostra el volum i l'augment considerable que han experimentat els reagrupaments a la ciutat de Barcelona. Aquest augment és degut en part al desenvolupament del mateix servei municipal —anteriorment les sol·licituds d'informes de disponibilitat d'habitatge no eren una competència municipal, sinó que eren notaris privats els encarregats d'emetre'ls. Però és sobretot un indicador de la fase d'assentament a la qual ha arribat bona part de la població immigrada a la ciutat. Les estadístiques del SAIER ens aporten un altre indicador relatiu a la importància creixent del reagrupament familiar entre els estrangers: així, el 2005 el nombre de consultes sobre reagrupament familiar ateses en el SAIER va ser de 1.367; el 2006, 3.345, i al 2007, 4.839, passant de ser el quart motiu de consulta més freqüent a ser-ne el segon, per darrere només de les consultes sobre el permís laboral inicial.

L'article 42 del reglament de l'actual Llei d'estrangeria recull el procediment documental que han de seguir els sol·licitants de reagrupament familiar:

(1) Durant el 2007 la Delegació de Govern va autoritzar la reagrupació de 8.369 persones a la ciutat de Barcelona. Algunes d'aquestes aprovacions es deneguen posteriorment als consolats espanyols dels països d'origen i, per tant, no es fan efectives.

Article 42. *Procediment per al reagrupament familiar (Reial decret 2393/2004, de 30 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social):*

1. *L'estranger que vulgui exercir el dret de reagrupament familiar ha de sol·licitar, personalment davant de l'òrgan competent per a la seva tramitació, una autorització de residència temporal a favor dels membres de la seva família que vulgui reagrupar. La sol·licitud de reagrupament familiar la pot presentar l'estranger que tingui autorització per residir a Espanya durant un any i hagi sol·licitat l'autorització per residir-hi, almenys, un any més. En tot cas, no es pot concedir l'autorització de residència al familiar reagrupable fins que no hagi tingut lloc la renovació efectiva de l'autorització del reagrupador, o fins que la sol·licitud de renovació hagi estat estimada per silenci positiu, sense perjudici de l'obligació ulterior de dictar resolució expressa, en els termes que preveu l'article 43.4. a) de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú.*

2. *A la sol·licitud, que s'ha de formalitzar en model oficial, s'hi ha d'adjuntar la documentació següent:*

a) *Còpia de la documentació acreditativa dels vincles familiars i, si s'escau, de l'edat, i la dependència legal i econòmica.*

b) *Còpia del passaport, document de viatge o cèdula d'inscripció del sol·licitant en vigor.*

c) *Còpia de l'autorització corresponent de residència o de residència i treball, ja renovada o, conjuntament, de la primera autorització i del resguard de sol·licitud de renovació.*

d) *Acreditació de feina o de recursos econòmics suficients per atendre les necessitats de la família, incloent-hi l'assistència sanitària, en el cas que no estigui coberta per la Seguretat Social. Mitjançant una ordre del ministre de la Presidència, a proposta dels ministres d'Interior i de Treball i Afers Socials, s'ha de determinar la quantia dels mitjans de vida exigibles a aquests efectes, com també la manera d'acreditar-ne la possessió, tenint en compte el nombre de persones que passarien a dependre del sol·licitant a partir del reagrupament.*

e) *Justificació documental que acrediti la disponibilitat, per part del reagrupador, d'un habitatge adequat per atendre les necessitats del reagrupador i la família.*

Aquest requisit s'ha de justificar mitjançant un informe expedit per la corporació local del lloc de residència del reagrupador. En el termini màxim de quinze dies des de la sol·licitud, la corporació ha d'emetre l'informe i notificar-lo a l'interessat i, simultàniament i per mitjans telemàtics quan sigui possible, a l'autoritat competent per resoldre l'autorització de reagrupament.

Subsidiàriament, es pot justificar aquest requisit amb la presentació d'una acta notarial mixta de presència i manifestacions en el cas que la corporació local no hagi procedit a emetre l'informe de disponibilitat d'habitatge en el termini indicat, fet que s'ha d'acreditar amb la còpia de la sol·licitud duta a terme.

En tot cas, l'informe o acta notarial ha de fer referència als aspectes següents: títol que habiliti per a l'ocupació de l'habitatge, nombre d'habitacions, ús al qual es destina cadascuna de les dependències de l'habitatge, nombre de persones que l'habiten i condicions d'habitabilitat i equipament.

f) *En els casos de reagrupament de cònjuge, declaració jurada del reagrupador on faci constar que no resideix amb ell a Espanya un altre cònjuge.*

Text sencer disponible en línia a: http://www.boe.es/boe_catalan/dias/2005/01/17/pdfs/A00379-00430.pdf.

En aquest apartat ens centrarem en l'anàlisi de les principals dades estadístiques sobre les característiques demogràfiques dels sol·licitants l'últim any, el 2007, durant el qual s'han gestionat un total de 6.938 sol·licituds per reagrupar un total de 11.296 familiars ⁽²⁾. És important fer notar que aproximadament el 24 % de les sol·licituds tramitades són per «reagrupar» familiars que de fet ja resideixen a Barcelona ⁽³⁾. Es tracta d'una circumstància especialment freqüent entre bolivians i equatorians: tot just abans de la introducció a l'abril del 2007 del visat obligatori per entrar a Espanya als procedents d'aquests dos països, hi va haver un gran augment d'entrades com a turistes de bolivians i equatorians, molts d'ells fills i cònjuges de residents arribats abans. Un cop a Espanya es van quedar en situació d'irregularitat i actualment s'estan regularitzant per vies diverses, entre elles el reagrupament familiar.

Durant el 2007, quatre nacionalitats han acumulat més de la meitat de les 6.938 sol·licituds de reagrupament admeses a tràmit per part de l'Ajuntament: destaquen en primer lloc els equatorians, amb el 20 % de les sol·licituds, seguits dels xinesos (13 %), els peruans (10 %) i els pakistanesos (9 %). La resta de nacionalitats dels sol·licitants formen un ventall molt divers de fins a 68 procedències diferents.

Gràfic 1. Nacionalitat dels sol·licitants d'informes de disponibilitat d'habitatge a Barcelona durant 2007

Font: Gabinet Tècnic d'Immigració, Ajuntament de Barcelona

L'evolució per nacionalitats durant els últims tres anys posa de manifest com els augments més substancials s'han produït entre els bolivians i els xinesos, que pràcticament han quadruplicat el nombre d'expedients en dos anys. Els xinesos han passat de ser la cinquena nacionalitat en

(2) Es pot veure una anàlisi de les sol·licituds produïdes durant el 2006 i el 2005 en el document següent: GABINET TÈCNIC D'IMMIGRACIÓ, *Memòria 2006*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2006.

(3) La Llei Preveu la possibilitat de reagrupar a menors que ja estan residint en el país, sempre i quan hagin estat escolaritzats durant un període de tres anys. L'estimació del 24% d'expedients que utilitzarien aquesta possibilitat es va fer a partir d'una mostra de 100 expedients tramitats al districte d'Horta. Per tant aquesta proporció en realitat pot ser diferent.

nombre de sol·licituds el 2005 a ser-ne la segona el 2007, han escurçat molt la distància amb els equatorians i han passat per davant dels peruans, els colombians i els dominicans. Els bolivians continuen representant un percentatge molt modest del total dels expedients de reagrupació (el 5 % el 2007), malgrat ser la nacionalitat estrangera amb més empadronats a Barcelona després dels equatorians. Tot i així, l'augment sostingut tan considerable que estan experimentat des dels darrers anys els bolivians, a mesura que regularitzen la seva situació legal a Espanya, fa preveure que aquesta continuï sent una de les nacionalitats que més augmentarà els pròxims anys en nombre de reagrupaments. Augments molt substancials en el nombre de sol·licituds s'han produït també entre els pakistanesos, els indis i els filipins, fet que reforça, per tant, la gran importància que està adquirint el sud-est asiàtic entre els fluxos migratoris cap a Barcelona:

Taula 1. Sol·licituds d'informes de disponibilitat d'habitatge, Barcelona

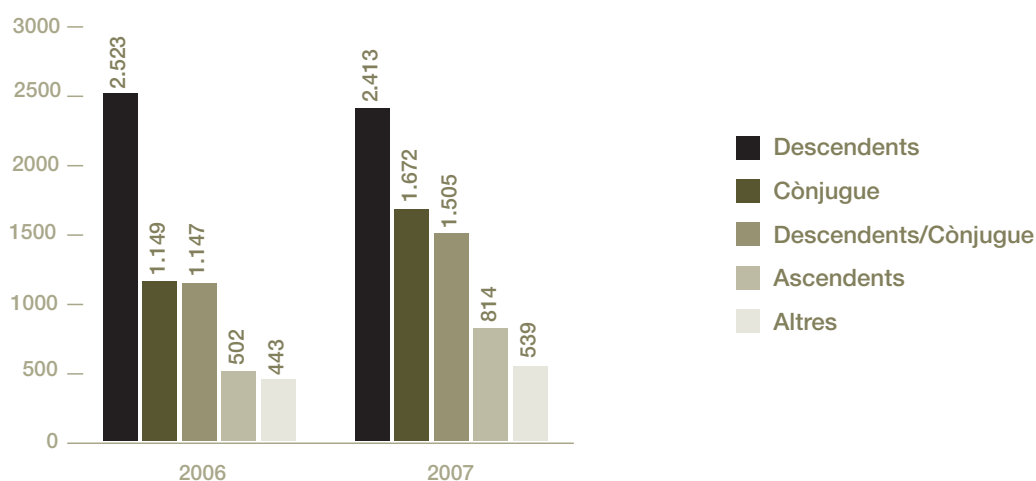
Nacionalitat dels sol·licitants	2005	2006	2007	Variació 2005-2007
Equatoriana	1.247	1.449	1.309	5,0
Xinesa	295	488	885	200,0
Peruana	506	633	703	38,9
Pakistanesa	280	470	639	128,2
Colombiana	405	545	573	41,5
Dominicana	306	357	461	50,7
Marroquina	251	286	380	51,4
Filipina	184	316	372	102,2
Boliviana	80	183	313	291,3
Espanyola	147	107	257	74,8
Índia	65	65	142	118,5
Ucraïnesa	50	84	99	98,0
Bangladesh	60	92	94	56,7
Argentina	85	63	63	-25,9
Altres	498	626	648	30,1
Total	4.459	5.764	6.938	55,6

Font: Gabinet Tècnic d'Immigració, Ajuntament de Barcelona

En la composició dels familiars que se sol·licita reagrupar, destaquen en primer lloc els fills: durant el 2007, un terç (34%) de les sol·licituds tramitades han estat per reagrupar exclusivament el/s descendent/s. És important constatar que l'edat de la majoria de fills reagrupats, especialment entre les nacionalitats llatinoamericanes, se situa entre els dotze i els disset anys. Que es facin tants reagrupaments a aquestes edats és atribuïble a dos fets: per una banda, les dificultats de conciliació de les jornades laborals amb l'atenció als fills mentre aquests són més dependents portaria a moltes dones treballadores a allargar el temps de separació dels fills; però, de l'altra, l'edat límit dels disset anys per a la reagrupació dels fills que marca el Reglament d'estrangeria (article 39) podria accentuar la concentració d'edats tot just a les portes de la majoria d'edat. La integració sociolaboral, educativa i també familiar que implica la reagrupació de fills d'entre dotze i disset anys és complexa i està portant a algunes polítiques públiques a assajar mesures específiques per a aquest col·lectiu.

Després dels fills, el gruix més importants de les sol·licituds és per reagrupar el cònjuge (24%) i el cònjuge amb els fills simultàniament (22%). La resta de sol·licituds corresponen a reagrupaments d'ascendents (12%) i finalment altres combinacions (8%) com ara cònjuges i ascendents, descendents i ascendents conjuntament, etc. En comparació amb l'any 2006, la composició familiar dels reagrupaments presenta unes quantes variacions: en termes generals, aquests canvis apunten a un menor pes dels reagrupaments de fills en contraposició al major pes que assolixen la reagrupació de cònjuges, del cònjuge amb els fills i dels pares. Aquests canvis s'expliquen en part per l'augment dels reagrupaments entre les nacionalitats asiàtiques, entre les quals són molt freqüents els reagrupaments de cònjuge + fill/s. D'altra banda, sembla que el tipus de permís laboral té un efecte significatiu en el sentit que com més estabilitat residencial hi ha (segones renovacions o permanents) més s'amplia la gama de familiars a reagrupar i és sobretot amb els permisos estables quan més augmenta el reagrupament d'ascendents, que el 2007 han sumat el 12 % de les sol·licituds.

Gràfic 2. Parentiu dels membres que es volen reagrupar dels sol·licitants d'informes de disponibilitat d'habitatge, Barcelona 2007

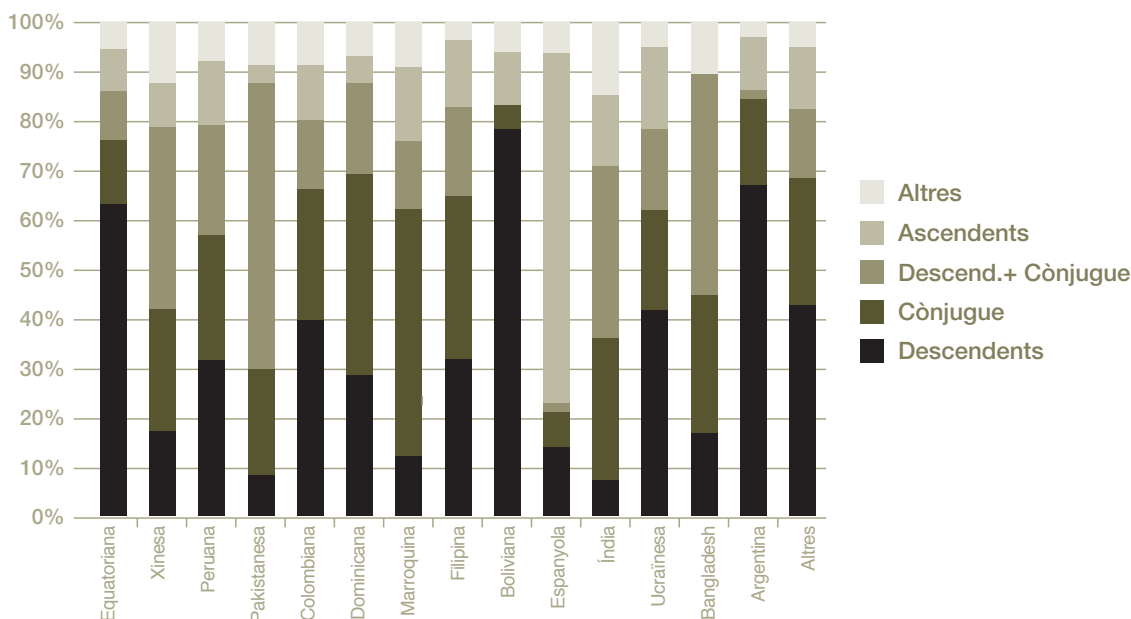

Font: Gabinet Tècnic d'Immigració, Ajuntament de Barcelona

La composició anterior de familiars que es volen reagrupar presenta notables diferències per nacionalitats, tal com mostra el gràfic, del qual podem destacar com el reagrupament de fills assolix la màxima importància entre els equatorians, els bolivians i els argentins. El reagrupament de cònjuges sense fills és en canvi especialment rellevant per als marroquins, per als quals suposen més de la meitat del total de reagrupaments, i en menor mesura també per als dominicans i els filipins.

La pràctica de reagrupar el cònjuge juntament amb els fills és una practica lligada a les nacionalitats més masculinitzades de l'est asiàtic: pakistanesos, indis, bengalis i, en menys mesura, xinesos. Aquest tret fa que la mitjana de reagrupats per sol·licitud sigui entre aquestes nacionalitats més alta que entre la resta. Finalment, com ja hem comentat, el reagrupament dels pares és encara una pràctica minoritària però creixent en gairebé totes les nacionalitats. Sovint el reagrupament dels pares és el colofó de la recomposició del nucli familiar i de les xarxes de cura en el país de destinació. Mereixen una menció a part els reagrupants de nacionalitat espanyola, que en tres de cada quatre casos reagrupen algun ascendent: es tracta sobretot d'espanyols casats amb estrangers que reagrupen els sogres o de persones nacionalitzades que per al reagrupament s'han d'acollir a la Llei d'estrangeria.

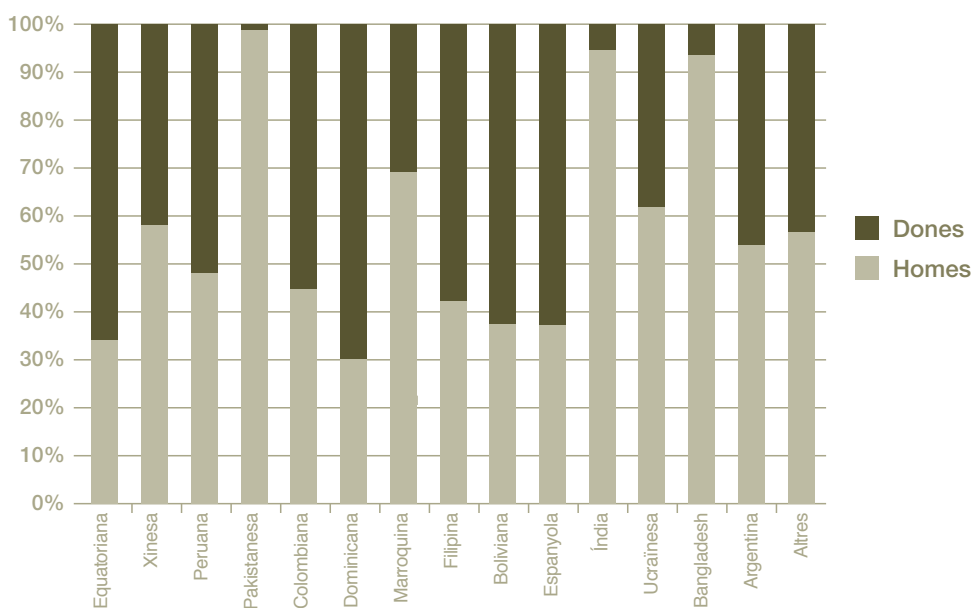
Gràfic 3. Parentiu dels membres que es volen reagrupar dels sol·licitants d'informes de disponibilitat d'habitatge per nacionalitat, Barcelona 2007

Font: Gabinet Tècnic d'Immigració, Ajuntament de Barcelona

La distribució per sexes dels reagrupants és en general molt equivalent (el 52 % dels sol·licitants són homes i el 48 % dones), però presenta grans diferències per nacionalitat, i reflecteix en cada cas la masculinització o la feminització que caracteritza cada col·lectiu: de fet, les reagrupacions són en part un mecanisme compensatori del predomini d'un dels dos sexes en els fluxos migratoris, especialment mitjançant l'arribada de les parelles i els fills, i en definitiva per la recomposició d'estructures familiars que s'organitzen a l'entorn dels dos gèneres.

Gràfic 4. Sexe dels sol·licitants d'informes de disponibilitat d'habitatge per nacionalitat, Barcelona 2007

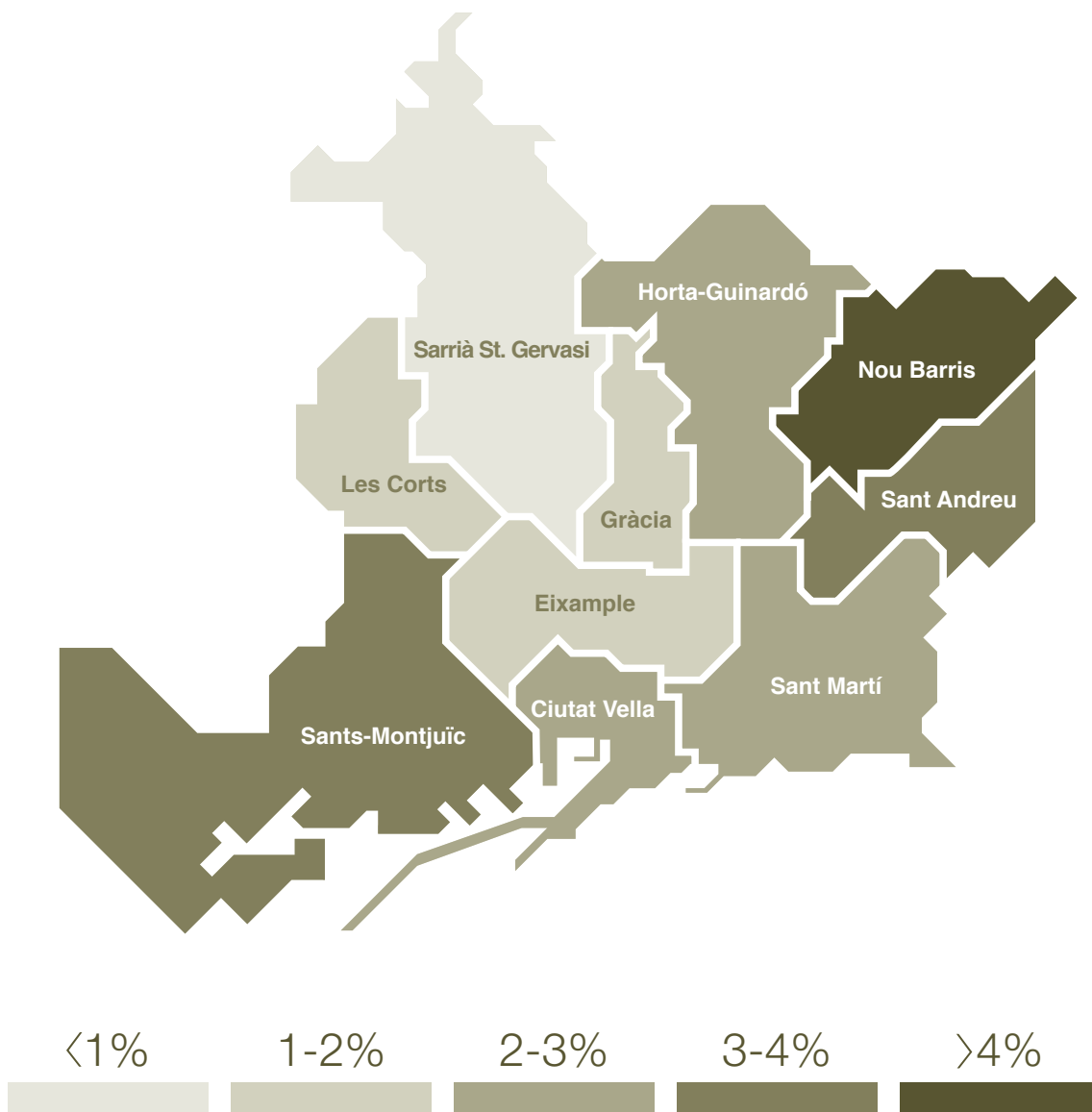
El districte de residència dels sol·licitants ens mostra que en termes absoluts són Sants-Montjuïc, Nou Barris i Ciutat Vella els districtes on s'ubiquen una major part dels reagrupants. Tanmateix, el predomini d'aquests districtes no és proporcional al volum de població estrangera que hi ha empadronada: així, l'Eixample és el cinquè districte en nombre de sol·licitants de reagrupament malgrat ser l'àrea de Barcelona que acumula un major nombre d'estrangers. De fet, si ponderem el pes de les sol·licituds sobre el total de persones estrangeres empadronades a cada districte, observem que són Nou Barris, Sant Andreu, Sants-Montjuïc i Horta els districtes on el pes relatiu de les reagrupacions és més alt, seguits de Sant Martí i Ciutat Vella. Lògicament, hi ha una certa correspondència amb la composició per nacionalitats de cada districte: allà on es concentren les nacionalitats més reagrupadores és on aquest pes relatiu és més alt. Aquest és el cas de Nou Barris, que aplega la major concentració d'equatorians, que són la nacionalitat amb més sol·licituds de reagrupament.

Taula 2. Comparativa dels estrangers empadronats i els sol·licitants d'informes de disponibilitat d'habitatge per districtes, Barcelona 2007

Districte	Total estrangers empadronats 1/1/08 Principals	nacionalitats dels estrangers empadronats	Total sol·licitants durant el 2007	Principal nacionalitat dels reagrupants
Ciutat Vella	41.572	Pakistan / Filipines	1.034	Pakistan / Filipines
Eixample	45.825	Itàlia / Xina	822	Itàlia / Xina
Sants-Montjuïc	34.546	Equador / Marroc	1.159	Equador / Marroc
Les Corts	9.165	França / Itàlia	115	França / Itàlia
Sarrià-St. Gervasi	16.244	Itàlia / França	104	Itàlia / França
Gràcia	18.108	Itàlia / França	280	Itàlia / França
Horta-Guinardó	21.166	Equador / Bolívia	634	Equador / Bolívia
Nou Barri	26.953	Equador / Bolívia	1.143	Equador / Bolívia
Sant Andreu	18.546	Equador / Perú	666	Equador / Perú
Sant Martí	33.296	Equador / Pakistan	980	Equador / Pakistan
Total Barcelona	265.421	Equador / Itàlia	6.937	Equador / Itàlia

Font: Gabinet Tècnic d'Immigració, Ajuntament de Barcelona

Mapa 1. Percentatge de sol·licitants d'informes de disponibilitat d'habitatge sobre el total d'estrangers empadronats per districte, Barcelona 2007

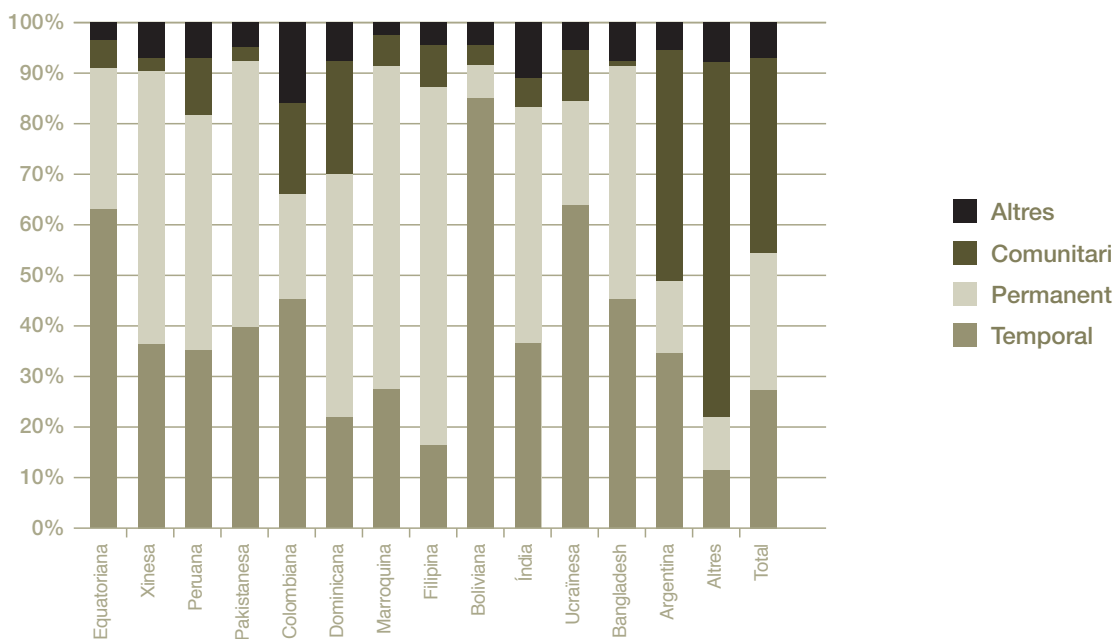
Font: Gabinet Tècnic d'Immigració, Ajuntament de Barcelona i Padró Municipal d'Habitants, 1/1/2008

Finalment, la taula següent posa en relació les nacionalitats dels principals col·lectius de reagrupants amb les dades disponibles sobre estrangers empadronats a la ciutat. La comparativa de la taula mostra divergències significatives que denoten tendències distintes vers el reagrupament familiar entre col·lectius. D'acord amb aquestes xifres, podríem dir que a la ciutat de Barcelona i en el moment actual, les nacionalitats que, proporcionalment, estan reagrupant més són la xinesa, la dominicana i l'equatoriana, mentre que els argentins, els bolivians i els marroquins, a Barcelona, estarien generant actualment pocs reagrupaments. En el cas dels bolivians, els reagrupaments troben encara un obstacle importantíssim que és la irregularitat que en gran mesura afecta aquest col·lectiu i, entre aquells amb permís, l'alt índex de temporalitat (vegeu gràfic 5)

Principals nacionalitats dels reagrupants	Total sol·licitants reagrupament durant el 2007	Total empadronats 1/1/08	% sol·licitants reagrupament sobre total empadronats
Equatoriana	1.309	22.943	5,7
Xinesa	885	12.938	6,8
Peruana	703	15.240	4,6
Pakistanesa	639	15.966	4,0
Colombiana	573	13.032	4,4
Dominicana	461	7.101	6,5
Marroquina	380	13.998	2,7
Filipina	372	7.023	5,3
Boliviana	313	18.759	1,7
Índia	142	4.329	3,3
Ucraïnesa	99	2.629	3,8
Bangladesh	94	1.976	4,8
Argentina	63	9.922	0,6
Altres	648	134.961	0,5
Total	6.938	280.817	2,5

Font: Gabinet Tècnic d'Immigració, Padró Municipal d'Habitants

Gràfic 5. Nacionalitats per tipus de permís de residència

Font: Delegació d'Estrangeria de Barcelona (dades relatives a estrangers amb permís de residència en vigor el 1/1/08). S'exclouen les persones en situació d'irregularitat.

3. Característiques socials dels reagrupants

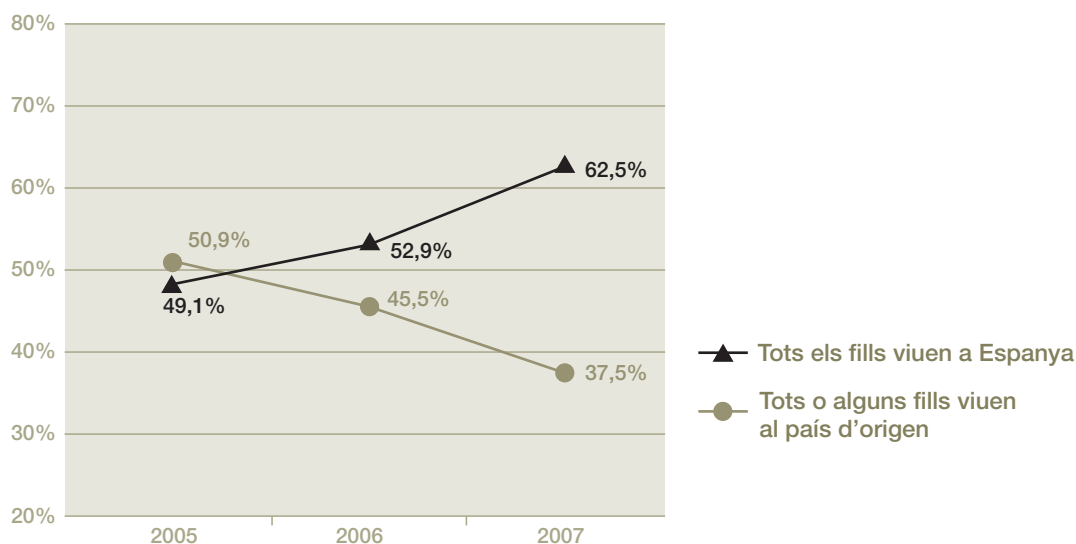
En l'apartat anterior ens hem centrat en el perfil demogràfic dels reagrupants (nacionalitat, sexe, parentiu, districte), però les dades presentades no ens aportaven informació sobre els condicionants socials que influeixen en el fet que una persona immigrant opti o no pel reagrupament familiar. Malgrat que trobem diferències substancials entre les diferents nacionalitats d'origen, la nacionalitat no és en si mateixa una variable explicativa de les opcions de reagrupament, atès que per si sola no ens diu res sobre els projectes o situacions que determinen aquesta decisió. Amb aquest plantejament ens formulem la pregunta de quines són les variables sociològiques que més intervenen en l'opció de reagrupar altres familiars, o dit d'una altra manera, quins condicionants socials fan més probable que un immigrant vulgui reagrupar els seus familiars directes.

Per intentar respondre aquesta pregunta, hem analitzat la informació recollida per II Panel d'integració que, anualment i des del 2005, duu a terme la Direcció d'Immigració.

El focus del nostre interès han estat les diferents intencions de reagrupament manifestades pels participants en el Panel d'integració; hem intentat esbrinar quins factors poden explicar-les millor, i hem anat més enllà dels determinants més autoevidents del reagrupament com pugui ser el fet de tenir fills al país d'origen.

Els fills són clarament els que fins ara han protagonitzat més els processos de reagrupament, tal com mostra la gràfica següent: d'entre els participants al panel que tenen un o més fills, el 2005 el 50,9 % tenia algun o tots els fills residint al país d'origen. El 2006, el 45,5 % diuen que tenen algun fill al país d'origen, i el 2007, el 36,5 %. Per sobre d'aquest percentatge se situen els bolivians, els pakistanesos i els colombians, que en més mesura continuen tenint fills als països d'origen. Clarament per sota estan els marroquins, que en més de nou de cada deu casos tenen els fills a Espanya.

Gràfic 6. Lloc de residència dels fills dels immigrants extracomunitaris residents a Barcelona

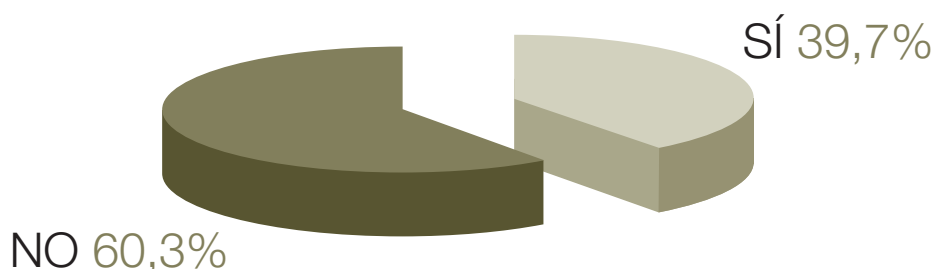
Font: *Panel d'Integració estrangera a Barcelona* (onades 2005, 2006 i 2007). Direcció d'immigració, Ajuntament de Barcelona.

Per conèixer les raons que més influeixen en les opcions reagrupadores, no només dels fills sinó també dels altres membres de la família, el panel inclou una pregunta clau sobre la qual pivota l'exploració estadística duta a terme: «Té vostè la intenció de portar a Espanya els seus pares —ascendents— cònjuges o fills que no viuen aquí?»

La resposta a aquesta pregunta el 2006 posava de manifest que el 39,7 % dels entrevistats tenia intenció de portar altres familiars a Espanya. El 2007 aquest percentatge hauria baixat lleugerament i la intenció de reagrupar n'afectaria el 35,1 %. És evident que es tracta només d'una intenció i que molts dels que van contestar afirmativament poden finalment haver abandonat aquesta idea o, contràriament, persones que no pensaven reagrupar poden haver-ho fet finalment. El que analitzem és, per tant, la intenció de reagrupar i no el reagrupament efectiu i formal, encara que entenem que el primer és una avantsala del segon:

Gràfic 7. Voluntat de reagrupament dels immigrants extracomunitaris residents a Barcelona

P.80. Té la intenció de portar els seus pares, cònjuge o fills que no viuen aquí?

Font: Panel La població estrangera a Barcelona, novembre / desembre del 2006.

Direcció d'immigració, Ajuntament de Barcelona.

A partir d'aquest resultat, hem volgut esbrinar en quines variables es diferencien més aquests dos grups —els que volen reagrupar dels que no volen reagrupar. És a dir, quina combinació de variables explicatives ens permeten pronosticar —o discriminar— amb més probabilitat d'encert si un immigrant tindrà o no la voluntat de reagrupar. La nostra opció metodològica ha estat la de construir un model explicatiu multivariable entenent que com la majoria dels comportaments dels individus, l'opció de voler reagrupar o no, no s'explica amb un únic factor sinó amb la confluència de diverses circumstàncies alhora en una mateixa persona. Per tant, l'objectiu ha estat identificar quina combinació simultània de factors explicatius fa màxima la probabilitat de voler reagrupar. La natura nominal ⁽⁴⁾ de la variable que cal explicar (la intenció de reagrupar o no) ens ha fet optar per la tècnica de l'anàlisi discriminant — a l'annex final s'especifiquen els aspectes tècnics de l'anàlisi aplicada.

(4) Nominal o categòrica, és a dir, que els valors de resposta no són numèrics ni es poden ordenar de més a menys, sinó que són valors qualitius (per exemple: sí / no).

(5) Les dades del 2007 no han estat incloses en aquesta anàlisi perquè la submostra entrevistada va introduir un nombre important de reemplaçaments per als quals no es disposa d'informacions molt rellevants per a l'anàlisi aplicada, com per exemple el motiu de la immigració.

(6) La puntuació associada pel model discriminant a les tres variables explicatives permet pronosticar (predir) amb el 70 % d'encert la intenció de portar els familiars a Barcelona.

Amb les dades aportades pel panel del 2005 i el 2006 ⁽⁵⁾, l'anàlisi discriminant ens permet arribar a un model explicatiu robust i amb un grau d'ajust alt que prediu la intenció de reagrupar en funció de la combinació de tres variables explicatives ⁽⁶⁾:

- La tramesa periòdica de diners al país d'origen (si s'envien o no remeses mensualment o setmanalment)
- El principal motiu pel qual es va emigrar del país d'origen (per feina o per altres motius)
- Complementàriament, la valoració que es fa sobre l'evolució del país d'origen des de l'emigració (si ha millorat o empitjorat des que van emigrar). Cal matisar que l'avaluació que es fa de la situació a Barcelona és també important, sobretot per entendre les opcions de retorn dels immigrants. Però en el cas dels reagrupaments, la valoració sobre el país d'origen demostra tenir encara més importància.

La coincidència d'aquestes tres variables maximitza la intenció de reagrupar els familiars directes en el sentit que aquells que envien periòdicament remeses al país d'origen, que declaren haver sortit del país per motius fonamentalment de feina i que a més consideren que la situació del seu país ha empitjorat són el grup de persones que amb més probabilitat pronosticada volen reagrupar familiars: de fet, el 92,3 % dels entrevistats amb aquestes tres característiques han contestat que tenen intenció de portar a Espanya algun dels seus familiars directes, percentatge que és evidentment molt superior del que es dona entre la resta dels participants al panel, entre els quals «només» el 39,7 % contesten afirmativament. Contràriament, no enviar remeses regulars al país d'origen i haver emigrat per motius diferents del de la feina (per exemple, per desig de canvi o d'aventura, per motius familiars, estudis, etc.) són circumstàncies que per si soles fan mínima la probabilitat pronosticada de voler portar els familiars al país de destinació: només el 10 % dels entrevistats en els quals es donen simultàniament aquests dos factors declaren tenir la intenció de reagrupar algun familiar. Aquests resultats es donen independentment de l'any d'arribada: és a dir, el temps de residència i sobretot la situació legal a Espanya poden ser explicatius del moment en què es produeixen efectivament les reagrupacions, però la intenció de reagrupar no ve donada pel temps de residència sinó pel projecte migratori de partida i la situació familiar que es deixa al país d'origen.

Quin seria el «retrat» prototípic dels màxims reagrupadors? Homes i dones amb una edat mitjana de 35-36 anys, amb un nivell d'estudis mitjà. Es relacionen setmanalment o diàriament amb la família del país d'origen i a Barcelona estan desenvolupant fonamentalment feines no qualificades. Entre aquest grup predominarien nacionalitats llatinoamericanes com ara equatorians i peruans.

Quin és en canvi el «retrat» dels menys reagrupadors? Homes i dones amb una edat mitjana de 31-32 anys i un nivell d'estudis superior o mitjà. Fan feines molt variades generalment qualificades o semiqualficades i mantenen un contacte menys freqüent amb els familiars d'origen. Entre aquest grup predominarien nacionalitats sud-americanes com ara argentins o colombians.

Més enllà de les puntuacions estadístiques concretes, les principals aportacions de les tres variables incloses en aquest model explicatiu poden sintetitzar-se en el següent:

- **El motiu de l'emigració:** la feina és el principal motiu per emigrar de pràcticament la meitat (54 %) dels entrevistats i és el motiu que va més lligat amb la intenció de reagrupar altres

membres de la família. Altres motius principals per emigrar, a banda de la feina, són a) els estudis i el desig d'aventura o de canvi, i b) reunir-se amb la família o la parella. A diferència de la feina, entre aquests altres dos grans motius és molt més infreqüent la idea de voler reagrupar. Cadascun d'aquests motius principals per emigrar es correspon amb perfils força distints d'immigrants, especialment en relació amb el nivell d'estudis, tenir fills o no i la nacionalitat d'origen. Així, entre el grup dels emigrats per motius de desig de canvi, aventura o estudis destaquen d'una manera bastant aclaparadora les persones amb estudis superiors, sense fills i de nacionalitat argentina, xilena, brasilera i en menys mesura colombiana. Són un grup que a Barcelona desenvolupen en més mesura feines qualificades.

El perfil predominant dels immigrants que han vingut per motius laborals es caracteritza sobretot per tenir un nivell d'estudis mitjà o bàsic, tenir fills i estar ocupats a Barcelona en feines poc qualificades. La majoria dels immigrants de nacionalitats asiàtiques, de l'Europa de l'est (*Tenim dubtes sobre la qualificació del d'europa de l'est creiem que eren més altes*) i de determinades nacionalitats llatinoamericanes (dominicans, equatorians i sobretot bolivians) entrarien dins d'aquesta gran categoria d'immigrants econòmics.

Finalment, entre el grup de persones adultes vingudes per reunir-se amb altres familiars o amb la parella _que en si poden ser persones reagrupades formalment o informalment per altres immigrants ja instal·lats a la ciutat_, podem observar un perfil que es caracteritza per un nivell d'estudis bàsic, gairebé sempre amb un fill o més, de nacionalitats sud-americanes (bolivians, dominicans) o africanes (marroquins, subsaharians). A Barcelona desenvolupen feines poc qualificades.

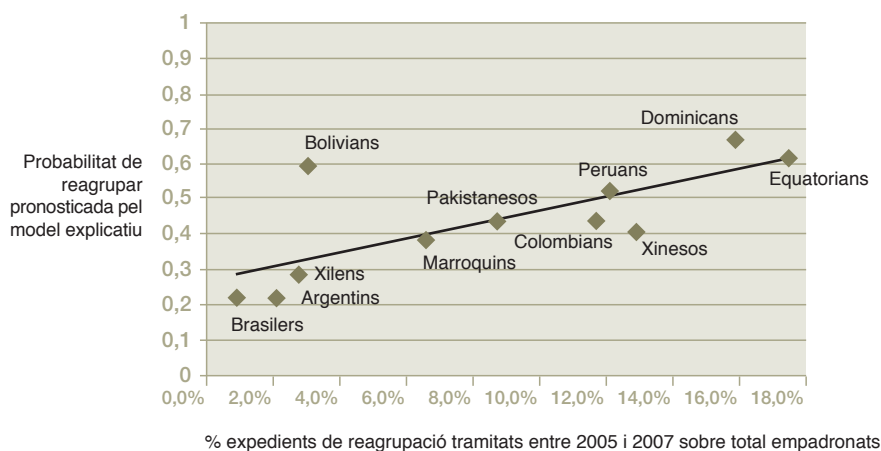
Per tant, podem afirmar que el fenomen de la reagrupació va principalment associat a la immigració econòmica, que es dona sobretot en un perfil d'immigració relativament poc qualificat i amb càrregues familiars. Al seu torn, la immigració per reagrupació que se'n deriva es correspon amb un perfil similar quant a nivell d'estudis i estructura familiar (quan ens referim a persones adultes).

- **La tramesa regular de diners al país d'origen:** aquest és l'indicador que millor mesura si un projecte migratori és individual o familiar, ja que ens diu quan l'emigració va lligada a un compromís de donar suport econòmic als familiars que es queden al país d'origen. Lògicament, entre els que envien remeses predominen aquells que tenen fills al país d'origen i que, com sabem, són els principals candidats a ser reagrupats. Les remeses són un important compromís que suposa alhora un condicionant de primer ordre en la trajectòria de l'immigrant al país de destinació, en tant que la gran necessitat d'estalviar per poder enviar regularment diners limita les opcions relatives a la feina, l'habitatge, el lleure, etc. Sota aquesta perspectiva, l'esforç personal constant que suposa la tramesa regular de remeses «pressiona» a restablir la convivència amb aquells a qui van destinades: sigui en el país d'origen (retorn de l'emigrant) o en el país de destinació (reagrupament familiar), segons la valoració que es faci de la resta de circumstàncies.
- **La valoració que es fa sobre l'evolució del país d'origen des de l'emigració:** l'avaluació que es fa de la situació del país d'origen no es pot perdre de vista per entendre les decisions que acaben configurant el projecte migratori i familiar dels immigrants. És evident que els immigrants fan una valoració de la pròpia situació assolida en el lloc de destinació (en aquest cas, Barcelona), però en les decisions de reagrupament semblen tenir més pes

- segons els resultats del Panel - les consideracions que es fan sobre la situació del país d'origen, ja que és aquesta la que afecta les condicions de vida d'aquells a qui es vol reagrupar i la que acaba alterant les intencions de retorn dels immigrants. En aquest sentit, seria erroni entendre la decisió de reagrupar com una decisió unilateral del reagrupant en la qual el que pren en consideració principalment és la seva situació a Barcelona. Es tracta molt més d'una decisió multilateral entre els que ja estan aquí i aquells que es mantenen al país d'origen amb una vida i circumstàncies pròpies del seu context i que són els qui majoritàriament transmeten les opinions sobre l'evolució del país d'origen. La variable del país d'origen dóna compte de la necessitat d'adoptar una perspectiva més transnacional per comprendre millor les decisions de reagrupació, en tant que no es poden comprendre aquestes decisions tenint únicament en compte el context del país de destinació. De fet, l'estudi panel mostra que la valoració que es fa de la pròpia situació a Barcelona té menys relació amb les decisions de reagrupament del que podríem esperar.

Fins a quin punt serveix el model apuntat, basat en les tres variables explicades, per pronosticar quins seran els col·lectius que majoritàriament estaran entre els sol·licitants de reagrupament a la ciutat de Barcelona? El gràfic següent il·lustra la resposta a aquesta pregunta situant en un eix de coordenades la probabilitat de reagrupar atribuïda pel model explicatiu a cada nacionalitat estudiada (eix de les Y); i, d'altra banda, (eix de les X) la ràtio de sol·licituds d'informes de disponibilitat d'habitatges tramitats a la Direcció d'Immigració entre el 2005 i el 2007 sobre el total d'estrangers empadronats de cada nacionalitat. Com es pot veure, la correspondència és clara per a nou de les onze nacionalitats incloses en l'anàlisi. Dues nacionalitats es desmarquen en canvi d'aquest model: principalment els bolivians, a qui es pronostica una probabilitat de reagrupar molt més elevada del que actualment s'està donant, però que fa preveure un augment ràpid de les reagrupacions entre aquest col·lectiu tan bon punt vagin regularitzant la seva situació legal i tinguin el dret de reagrupar. I en menys mesura els xinesos, a qui es pronostica menys propensió a reagrupar ⁽⁷⁾ de la que en realitat es dóna actualment. La mostra de dades disponibles no permeten fer una anàlisi específica per a aquest col·lectiu, però és probable que entre els xinesos hi intervinguin altres variables addicionals a l'hora d'explicar les seves opcions de reagrupament.

Gràfic 8. Percentatge d'expedients de reagrupació tramitats versus probabilitat de reagrupar pronosticada pel model explicatiu

(7) De fet, la ràtio (o percentatge) d'expedients de reagrupament tramitats per bolivians respecte del total de bolivians empadronats és baix, però esdevé en canvi un percentatge molt alt quan només tenim en compte el total de bolivians amb permís de residència.

4. Altres aspectes que cal tenir en compte

En els apartats anteriors ens hem apropiat a les característiques demogràfiques i socials dels reagrupants de la ciutat de Barcelona. Lògicament, les decisions finals sobre el reagrupament s'expliquen sempre per la intervenció addicional d'altres factors personals i particulars de cada persona i de cada família, els quals queden fora de qualsevol anàlisi estadística, que té per objectiu generalitzar.

En relació amb l'ús de la nacionalitat al llarg de les anteriors pàgines com a variable bàsica de classificació de les persones estrangeres, cal dir que es tracta d'una variable que ens ha permès establir un punt d'unió entre l'anàlisi demogràfica duta a terme amb dades d'expedients de reagrupació i l'anàlisi sociològica feta amb dades de l'estudi Panel. Tanmateix, és important remarcar que la nacionalitat no és en si mateixa una variable amb poder explicatiu sobre les decisions sobre la reagrupació. La nacionalitat és, en canvi, com demostra el model, una «covariable» (o variable concomitant) de les variables directament explicatives: és a dir, certament la tramesa de remeses o la immigració per motius de feina és més freqüent entre els immigrants de determinades nacionalitats i, per tant, aquestes nacionalitats seran probablement les més reagrupadores. Però si de la mostra entrevistada seleccionem persones de múltiples nacionalitats que comparteixen els mateixos motius per emigrar, la tramesa de remeses o la valoració que fan del país d'origen, aleshores observem que les intencions de reagrupament són molt similars, sense que l'origen nacional marqui cap tret significatiu de diferenciació.

La nacionalitat és també una variable concomitant però no explicativa de molts altres aspectes relacionats amb les trajectòries dels immigrants: el sentiment de pertinença, l'aprenentatge de la llengua, el nivell de benestar material assolit o la xarxa de relacions establerta a Barcelona s'expliquen fonamentalment per variables de tipus sociocultural (i destaca el nivell d'estudis com una de les variables més explicatives dels processos diferenciats d'integració). Així, per exemple, podem esperar trobar més proporció d'argentins amb un nivell d'estudis alts que no pas marroquins, però entre els molts argentins i els pocs marroquins ubicats a Barcelona amb un nivell d'estudis alt podem esperar processos d'integració més similars entre si que amb els mateixos connacionals amb estudis bàsics. Des d'aquesta perspectiva podem afirmar que si bé la «cultura» del país d'origen pot estar present en molts dels valors, preferències i tendències dels immigrants, el nivell d'estudis assolit se superposa com una variable més explicativa, que modula en gran mesura el pes de l'origen nacional. Vet aquí un dels principals potencials de l'estadística multivariable: la possibilitat de conèixer la relació que es dona entre variables en funció de diferents supòsits i condicionants.

6. Conclusions finals

Després d'uns anys intensos en l'arribada de treballadors estrangers a la ciutat de Barcelona, actualment assistim a l'augment dels reagrupaments familiars com a conseqüència lògica dels processos d'assentament, que passen en bona mesura pel (re)establiment d'unitats de convivència familiar. Així ho demostren les dades de la Direcció d'immigració de l'Ajuntament de Barcelona, òrgan encarregat de la tramitació dels informes de disponibilitat d'habitatge que donen accés al reagrupament formal: des del 2005, any en què es va posar en marxa aquest servei públic arran de l'entrada en vigor del reglament de l'actual Llei d'estrangeria, i fins al final del 2007, la Direcció ha gestionat un total de 17.161 expedients.

Les dades dels expedients ens han permès una bona aproximació al perfil demogràfic dels reagrupants i algunes tendències de canvi, com ara el gran augment de reagrupaments protagonitzats per xinesos i bolivians. Els familiars que se sol·licita reagrupar són indicatius de les estructures familiars predominants entre els immigrants: per exemple, entre les nacionalitats més masculinitzades, amb un pes molt important de l'est asiàtic, el més comú és el reagrupament simultani de l'esposa i els fills. Entre les principals nacionalitats sudamericanes és, en canvi, més freqüent el reagrupament dels fills sols, possiblement a causa del nombre més alt de famílies monoparentals però també perquè és més habitual que les parelles emigrin conjuntament.

Un dels fets que més crida l'atenció quant a les nacionalitats dels reagrupants és la poca correspondència amb la composició del conjunt de la població estrangera que resideix a la ciutat, segons les dades del Padró Municipal d'Habitants. Aquestes divergències posen de manifest tendències molt diferents pel que fa al reagrupament. Poder explicar aquestes diferents tendències requereix conèixer els projectes migratoris que caracteritzen els reagrupants i que els diferencien de la resta dels estrangers. Per a aquest objectiu, hem comptat amb les preguntes del panel que durant els anys 2005, 2006 i 2007 ha promogut la Direcció d'immigració a una mostra contínua d'estrangers.

El principal model explicatiu de la voluntat de reagrupament que es desprèn del panel es compon de tres variables, que mostren tenir una relació molt estreta amb la intenció de portar familiars directes a Espanya: haver emigrat principalment per treballar; enviar remeses regularment; i considerar que la situació del país d'origen ha empitjorat. El model definit permet calcular la probabilitat associada a cada nacionalitat de ser molt o poc reagrupadora, en funció de les tres variables explicatives. El contrast entre aquestes probabilitats assignades pel model i les dades oficials de reagrupament demostra un grau d'ajust molt alt que ens fa creure en la seva validesa. Òbviament, el model no exclou altres possibles variables no tingudes en compte fins ara i que podrien ser contrastades en noves enquestes.

Més enllà del seu valor predictiu, el model identifica, per una banda, tres grans motius per emigrar (els laborals, els familiars i els d'aventura / desig de canvi), vinculats a perfils sociodemogràfics molt diferents entre si. D'altra banda, situa la tramesa regular de remeses com el principal indicador que discerneix els projectes migratoris individuals dels familiars, i apunta la relació que hi ha entre aquest compromís econòmic i el rol de «cap de família» de molts reagrupants. Finalment, la valoració de l'evolució del país d'origen _si millora o empitjora_ emergeix com una variable molt explicativa: la importància del país d'origen coincideix amb les tesis que apunten a la necessitat d'adoptar una perspectiva d'anàlisi més sensible a la dualitat de pertinences _la «doble presència»_ en la qual viuen molts immigrants, especialment per a aquells que des de la distància mantenen els seus rols familiars. Així mateix, el país d'origen fa presents les veus dels familiars que han de ser reagrupats, i que seran els més afectats per les decisions de reagrupament.

La continuïtat del panel en el futur, com també l'estudi conjunt de les diverses fonts de dades disponibles, pot permetre continuar aprofundint en la comprensió dels processos de reagrupament. El coneixement de les reagrupacions és necessari per entendre els processos d'integració a mitjà i llarg termini que protagonitzaran les famílies estrangeres, amb la seva diversitat de rols generacionals, de gènere i de relacions de reciprocitat que passaran a formar part de l'estructura familiar i demogràfica de la societat de Barcelona. Sens dubte, l'impacte de la immigració en les relacions familiars dels immigrants és un ampli camp d'estudi, ja que són les famílies la vertadera unitat de moltes de les migracions i les que expliquen molts dels itineraris personals. En aquest

sentit, en noves onades del Panel es podrien abordar altres qüestions sobre el procés de reagrupament, com per exemple: com s'ha acabat produint, quines problemàtiques de convivència i adaptació han sorgit un cop aquí, etc.

La comprensió dels processos de reagrupament és també necessària per anticipar moltes de les necessitats d'acollida que es deriven dels reagrupaments, especialment en àmbits com ara l'educació, la sanitat, la formació professional i la inserció laboral. Actualment, i a causa del canvi de tessitura econòmica en què hem entrat durant el 2008, s'obren nous i grans interrogants sobre l'impacte d'algunes de les conseqüències de la recessió econòmica en les opcions de reagrupament dels immigrants, com per exemple: la irregularitat sobrevinguda en què poden entrar molts immigrants treballadors que no puguin renovar el seu permís de residència; les majors restriccions legals al reagrupament que es podrien introduir; les noves polítiques d'ajuda al retorn voluntari, i, finalment, les majors dificultats econòmiques en què es comencen a trobar molts immigrants, en ser un dels col·lectius més vulnerables del mercat laboral. Tots aquests són ara nous actors que entren en escena en l'anàlisi de les reagrupacions familiars i la integració dels immigrants.

